Taraqqiyot spektri
ILMIY JURNALI
Vol 2 № 6 2026

XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA BUXGALTERIYA HISOBINI YURITISHNING USLUBIY XUSUSIYATLARI VA ULARNI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI

Boqiyev Shodi Obloqulovich

Buxoro davlat universiteti. Iqtisodiyot va turizm fakulteti. Buxgalteriya hisobi mutaxassisligi 1-kurs magistri

ORCID ID 0009-0002-3069-117

shodiboqiyev52@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada xizmat ko'rsatish korxonalarida buxgalteriya hisobini yuritishning o'ziga xos uslubiy jihatlari tahlil qilinadi. Xizmat ko'rsatish sohasining ishlab chiqarish korxonalaridan farqli ravishda nomoddiy mahsulot yaratishi, xarajatlar tarkibi va daromadlarni e'tirof etish tartibidagi xususiyatlari yoritilgan. Shuningdek, hisob siyosatini shakllantirish, xizmat tannarxini aniqlash, moliyaviy natijalarni hisobga olish va hisobotlarni tuzishdagi muhim jihatlar ko'rib chiqiladi. Maqolada mavjud muammolar tahlil qilinib, buxgalteriya hisobini takomillashtirish bo'yicha amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: xizmat ko'rsatish sohasi, buxgalteriya hisobi, hisob siyosati, xizmat tannarxi, daromadlarni e'tirof etish, xarajatlar hisobi, moliyaviy natija, moliyaviy hisobot.

Методические особенности ведения бухгалтерского учета на предприятиях сферы услуг и пути их совершенствования

Taraqqiyot spektri

Аннотация. В данной статье рассматриваются методические особенности организации бухгалтерского учета на предприятиях сферы услуг. Освещаются отличия учета в сфере услуг от производственных предприятий, в частности особенности формирования затрат, признания доходов и определения финансовых результатов. Анализируются вопросы формирования учетной политики, расчета себестоимости услуг и составления финансовой отчетности. На основе проведенного анализа разработаны практические рекомендации по совершенствованию бухгалтерского учета в сфере услуг.

Ключевые слова: сфера услуг, бухгалтерский учет, учетная политика, себестоимость услуг, признание доходов, учет затрат, финансовый результат, финансовая отчетность.

Methodological Features of Accounting in Service Enterprises and Ways of Their Improvement

Abstract. This article analyzes the methodological features of accounting organization in service enterprises. Unlike manufacturing entities, service enterprises produce intangible outputs, which affects cost structure, revenue recognition, and financial result determination. The study examines accounting policy formation, service cost calculation, income recognition procedures, and financial reporting specifics. Based on the analysis, practical recommendations are proposed to improve accounting practices in service enterprises.

Keywords: service sector, accounting, accounting policy, service cost, revenue recognition, cost accounting, financial results, financial reporting.

Taraqqiyot spektri

KIRISH. So‘nggi yillarda iqtisodiyotning xizmat ko‘rsatish sohasi jadal sur’atlarda rivojlanib, yalpi ichki mahsulot tarkibida salmoqli ulushni egallamoqda. Raqamlashtirish jarayonlari, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash, turizm, transport, axborot texnologiyalari va moliyaviy xizmatlar sohasining kengayishi ushbu yo‘nalishning iqtisodiy ahamiyatini yanada oshirmoqda. Zamonaviy sharoitda xizmat ko‘rsatish korxonalari sonining ortishi ularning moliyaviy faoliyatini to‘g‘ri va shaffof aks ettirish zaruratini kuchaytirmoqda. Xizmat ko‘rsatish korxonalarining faoliyati ishlab chiqarish korxonalaridan o‘zining nomoddiy mahsulot yaratishi, xizmat ko‘rsatish jarayonining uzluksizligi hamda xarajatlar tarkibining o‘ziga xosligi bilan farqlanadi. Mazkur xususiyatlar buxgalteriya hisobini yuritishda alohida uslubiy yondashuvni talab etadi. Xususan, xizmat tannarxini aniqlash, daromadlarni e’tirof etish, xarajatlarni guruhlash va moliyaviy natijani shakllantirish jarayonlari o‘ziga xos metodologik asosga ega bo‘lishi lozim.

Hozirgi kunda milliy buxgalteriya hisobi tizimini xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga moslashtirish jarayoni davom etmoqda. Bu esa xizmat ko‘rsatish korxonalarida hisob siyosatini shakllantirish, daromadlarni tan olish, shartnomaviy majburiyatlarni aks ettirish va moliyaviy hisobotlarni tuzishda zamonaviy talablarni inobatga olishni taqozo etadi. Ayniqsa, xizmat ko‘rsatish jarayonida daromadlarni bosqichma-bosqich e’tirof etish, oldindan olingan to‘lovlarni hisobga olish va ko‘rsatilgan xizmat hajmini aniqlash kabi masalalar dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

ASOSIY QISM. Xizmat ko‘rsatish korxonalarida buxgalteriya hisobini yuritish ishlab chiqarish korxonalariga nisbatan o‘ziga xos metodologik xususiyatlarga ega. Avvalo, xizmat ko‘rsatish jarayonida moddiy mahsulot yaratilmaydi, natija ko‘pincha nomoddiy shaklda bo‘ladi va xizmat iste’moli ko‘rsatilgan paytning o‘zida amalga oshiriladi. Shu sababli buxgalteriya hisobida daromadlarni e’tirof etish, xarajatlarni guruhlash va moliyaviy natijani aniqlash jarayonlari alohida yondashuvni talab etadi.

Xizmat ko‘rsatish korxonalarida daromadlarni e’tirof etish masalasi eng muhim uslubiy jihatlardan biridir. Daromad, odatda, xizmat ko‘rsatish jarayoni yakunlanganida

Taraqqiyot spektri

yoki shartnomada belgilangan majburiyat bajarilganda tan olinadi. Ayrim hollarda xizmatlar uzoq muddat davomida ko‘rsatiladi va daromad bosqichma-bosqich e’tirof etiladi. Bu esa xizmat hajmini aniqlash, bajarilgan ish foizini hisoblash va shartnoma shartlarini to‘g‘ri aks ettirishni talab qiladi. Oldindan olingan to‘lovlar esa majburiyat sifatida hisobga olinib, xizmat ko‘rsatilgan sari daromadga o‘tkaziladi.

Xarajatlar hisobini tashkil etish ham muhim metodologik ahamiyatga ega. Xizmat ko‘rsatish korxonalarida asosiy xarajatlar tarkibiga mehnat haqi, ijtimoiy ajratmalar, ijara to‘lovlari, kommunal xizmatlar, transport xarajatlari va boshqa operatsion xarajatlar kiradi. Moddiy resurslar ulushi ko‘pincha kamroq bo‘ladi. Shu bois xizmat tannarxini aniqlashda to‘g‘ri xarajatlar bilan bir qatorda umumxo‘jalik xarajatlarini ham asosli ravishda taqsimlash talab etiladi. Doimiy va o‘zgaruvchan xarajatlarni ajratish boshqaruv qarorlarini qabul qilishda muhim rol o‘ynaydi.

Xizmat tannarxini hisoblash usullari faoliyat turiga qarab farqlanadi. Masalan, konsalting, axborot texnologiyalari, ta’lim yoki tibbiyot xizmatlarida tannarxni aniqlashda asosiy e’tibor mehnat resurslariga qaratiladi. Transport yoki turizm xizmatlarida esa amortizatsiya, yoqilg‘i va ekspluatatsiya xarajatlari salmoqli ulushni tashkil etadi. Shuning uchun hisob siyosatini ishlab chiqishda korxona faoliyatining xususiyatlarini inobatga olish zarur.

Moliyaviy natijani shakllantirish jarayonida xizmat ko‘rsatish korxonalarida sof foyda ko‘rsatkichining to‘g‘ri aniqlanishi muhim ahamiyatga ega. Bu jarayonda operatsion daromadlar va xarajatlar aniq ajratilishi, soliqlar va majburiy to‘lovlar to‘g‘ri hisoblanishi lozim. Noto‘g‘ri e’tirof etilgan daromad yoki xarajat moliyaviy hisobotlarning ishonchliligiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

Xizmat ko‘rsatish korxonalarida buxgalteriya hisobi bilan bir qatorda ichki nazorat tizimini takomillashtirish ham dolzarb masala hisoblanadi. Elektron hisob tizimlari, avtomatlashtirilgan dasturlar va raqamli platformalar hisob jarayonini soddalashtirish bilan birga, xatoliklarni kamaytirish imkonini beradi. Zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish hisob ma’lumotlarining aniqligi va tezkorligini ta’minlaydi.

Taraqqiyot spektri

Shuningdek, xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga moslashish jarayoni xizmat ko‘rsatish korxonalarida hisob siyosatini qayta ko‘rib chiqishni talab etmoqda. Daromadlarni tan olish, aktiv va majburiyatlarni baholash hamda moliyaviy hisobotlarni tuzishda zamonaviy talablar asosida ishlash zarurati kuchaymoqda. Bu esa mutaxassislarning malakasini oshirish, hisob tizimini raqamlashtirish va ichki audit mexanizmlarini rivojlantirishni taqozo etadi.

Umuman olganda, xizmat ko‘rsatish korxonalarida buxgalteriya hisobini yuritishning uslubiy xususiyatlari ularning iqtisodiy tabiatidan kelib chiqadi. Hisob jarayonini to‘g‘ri tashkil etish, tannarxni aniq aniqlash, daromadlarni asosli e’tirof etish va moliyaviy natijalarni shaffof aks ettirish korxonaning barqaror faoliyat yuritishida muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

Xizmat ko‘rsatish sohasi bo‘yicha asosiy iqtisodiy ko‘rsatkichlar (2023–2025) 1-jadval

№	Ko‘rsatkichlar	2023 yil	2024 yil	2025 yil (1-yarim yillik)	Hisob yuritishdagi ahamiyati
1	Xizmatlar ulushi YAIMda (%)	38–40 %	40 % dan ortiq	41 % ga yaqin	Daromadlarni to‘g‘ri e’tirof etish muhim
2	Xizmat ko‘rsatish subyektlari soni	420 ming+	450 ming+	470 ming+	Hisob siyosatini standartlashtirish zarur
3	Kichik biznes ulushi xizmatlar sohasida (%)	60 %+	62 %	63 %+	Soddalashtirilgan hisob tizimi talabi
4	Raqamli xizmatlar o‘sish sur’ati (%)	18 %	22 %	25 %+	Elektron hisob va onlayn daromad nazorati
5	Bandlik darajasi xizmatlar sohasida	35 %+	36 %+	37 %+	Mehnat haqi xarajatlari ulushi yuqori
6	O‘rtacha rentabellik (%)	12–15 %	14–16 %	15 %+	Xarajatlarni aniq guruhlash zarur

Taraqqiyot spektri

7	Onlayn to‘lovlar ulushi (%)	45 %	55 %	60 %+	Avtomatlashtirilgan hisob tizimlari talab etiladi

Manba: O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. (2023–2025). Xizmatlar sohasi bo‘yicha rasmiy statistik ma’lumotlar; O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. Iqtisodiy tahliliy hisobotlar (2023–2025).

Jadvalda keltirilgan statistik ma’lumotlar 2023–2025 yillar davomida xizmat ko‘rsatish sohasining iqtisodiyotdagi ulushi va rivojlanish dinamikasini aks ettiradi. So‘nggi yillarda xizmatlar sektori yalpi ichki mahsulot tarkibida 40 foizdan ortiq ulushni egallab, iqtisodiyotning yetakchi yo‘nalishlaridan biriga aylandi. Bu esa xizmat ko‘rsatish korxonalarida buxgalteriya hisobi tizimini takomillashtirish zaruratini yanada kuchaytirmoqda.

Subyektlar sonining ortishi va kichik biznes ulushining yuqoriligi hisob yuritishda soddalashtirilgan, lekin shaffof va standartlashtirilgan mexanizmlarni qo‘llashni talab etadi. Ayniqsa, kichik va o‘rta biznes subyektlarida hisob siyosatini to‘g‘ri shakllantirish, daromad va xarajatlarni asosli ravishda e’tirof etish moliyaviy natijalarning ishonchliligini ta’minlashda muhim omil hisoblanadi.

Raqamli xizmatlar hajmining o‘sishi va onlayn to‘lovlar ulushining ortib borishi buxgalteriya hisobini avtomatlashtirish, elektron hujjat aylanishini joriy etish hamda real vaqt rejimida daromadlarni nazorat qilish tizimini rivojlantirishni taqozo etmoqda. Bu jarayon xizmat ko‘rsatish korxonalarida moliyaviy intizomni mustahkamlash va soliq bazasini aniqlashtirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, xizmat ko‘rsatish sohasida mehnat xarajatlari ulushining yuqoriligi xarajatlar hisobini to‘g‘ri tashkil etish, ularni doimiy va o‘zgaruvchan turlarga ajratish hamda xizmat tannarxini aniq hisoblash zaruratini yuzaga keltiradi. Statistik ko‘rsatkichlar rentabellik darajasining barqaror o‘sib borayotganini ko‘rsatsa-da, bu ko‘rsatkich to‘g‘ri hisob siyosati va samarali ichki nazorat tizimiga bevosita bog‘liqdir.

Taraqqiyot spektri

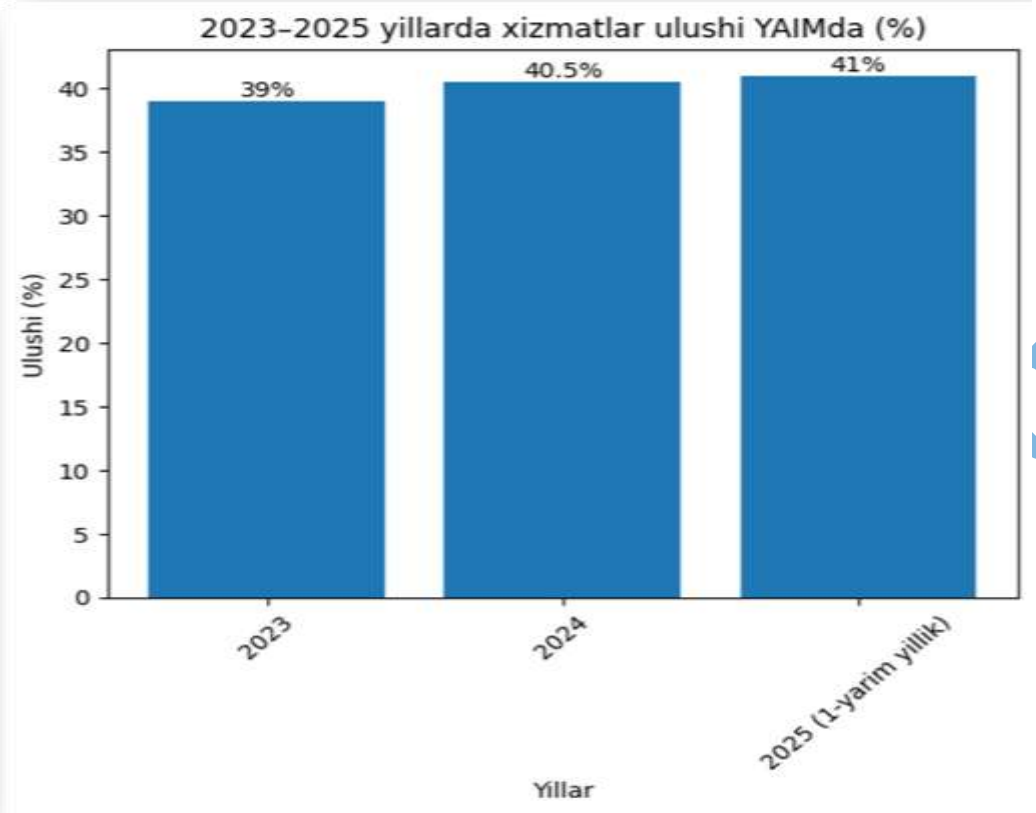

1-rasm. 2023–2025 yillarda xizmatlar sohasining YAIMdagi ulushi dinamikasi (%)

Manba: O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi rasmiy statistik ma’lumotlari (2023–2025); O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi iqtisodiy tahliliy hisobotlari asosida tuzildi.

Diagrammada 2023–2025 yillar davomida xizmatlar sohasining yalpi ichki mahsulot (YAIM) tarkibidagi ulushi foiz ko‘rinishida aks ettirilgan bo‘lib, so‘nggi yillarda ushbu ko‘rsatkichning barqaror o‘sish tendensiyasi kuzatilmoqda. 2023 yilda xizmatlar ulushi taxminan 39 foizni tashkil etgan bo‘lsa, 2024 yilda bu ko‘rsatkich 40 foizdan oshgan, 2025 yilning 1-yarim yillik yakunlariga ko‘ra esa 41 foizga yaqinlashgan. Mazkur dinamik o‘sish xizmat ko‘rsatish sohasining milliy iqtisodiyotdagi strategik ahamiyati ortib borayotganini ko‘rsatadi.

Xizmatlar ulushining ko‘payishi ushbu sohada faoliyat yuritayotgan korxonalar soni, bandlik darajasi va moliyaviy operatsiyalar hajmining kengayishi bilan bevosita bog‘liqdir.

Natijada buxgalteriya hisobini yuritishda daromadlarni to‘g‘ri e’tirof etish, xarajatlarni asosli guruhlash hamda moliyaviy natijalarni aniq shakllantirish masalalari yanada dolzarb ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, xizmatlarning nomoddiy xususiyatga egaligi, ko‘p hollarda uzoq muddatli shartnomalar asosida amalga oshirilishi hamda oldindan to‘lovlar amaliyotining keng qo‘llanilishi hisob jarayonida alohida metodologik yondashuvni talab etadi.

Shuningdek, xizmatlar sektorining o‘sishi raqamli to‘lovlar va elektron hujjat aylanishi hajmining kengayishi bilan hamohang ravishda kechmoqda. Bu esa buxgalteriya hisobini avtomatlashtirish, zamonaviy axborot tizimlaridan foydalanish hamda ichki nazorat mexanizmlarini kuchaytirishni zarur etadi. Diagrammada aks etgan tendensiya xizmat ko‘rsatish korxonalarida hisob siyosatini takomillashtirish, xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga moslashish va moliyaviy shaffoflikni ta’minlash bo‘yicha chora-tadbirlarni yanada kuchaytirish zarurligini ilmiy jihatdan asoslaydi.

XULOSA. Xizmat ko‘rsatish korxonalarida buxgalteriya hisobini yuritishning uslubiy xususiyatlari ularning iqtisodiy tabiati, ya’ni nomoddiy mahsulot yaratishi, xizmat ko‘rsatish jarayonining uzluksizligi hamda daromad va xarajatlarning o‘ziga xos shakllanishi bilan belgilanadi. So‘nggi yillarda xizmatlar sohasining milliy iqtisodiyotdagi ulushi ortib borayotgani ushbu yo‘nalishda hisob tizimini yanada takomillashtirish zaruratini kuchaytirmoqda.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, xizmat ko‘rsatish korxonalarida daromadlarni to‘g‘ri e’tirof etish, xizmat tannarxini aniq hisoblash, xarajatlarni asosli guruhlash va moliyaviy natijani ishonchli shakllantirish boshqaruv samaradorligini ta’minlashning muhim sharti hisoblanadi. Ayniqsa, uzoq muddatli shartnomalar, oldindan olingan to‘lovlar va bosqichma-bosqich xizmat ko‘rsatish amaliyoti hisob yuritishda aniq metodologik yondashuvni talab etadi.

Raqamlashtirish jarayonlari, elektron to‘lovlar hajmining ortishi va avtomatlashtirilgan hisob tizimlarining joriy etilishi buxgalteriya hisobining zamonaviy talablarga mos ravishda rivojlanishiga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, ichki nazorat

Taraqqiyot spektri

tizimini kuchaytirish, xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga moslashish hamda mutaxassislar malakasini oshirish xizmat ko‘rsatish korxonalarining moliyaviy barqarorligini ta’minlashda muhim omil bo‘lib qolmoqda.

Umuman olganda, xizmat ko‘rsatish korxonalarida buxgalteriya hisobini takomillashtirish nafaqat moliyaviy intizomni mustahkamlash, balki iqtisodiy samaradorlikni oshirish, investitsion jozibadorlikni kuchaytirish va shaffof boshqaruv tizimini shakllantirishga xizmat qiladi. Mazkur yo‘nalishda kompleks yondashuv asosida olib boriladigan islohotlar xizmatlar sohasining barqaror rivojlanishiga mustahkam zamin yaratadi.

TAKLIFLAR: Xizmat ko‘rsatish korxonalarida buxgalteriya hisobini yanada takomillashtirish maqsadida quyidagi amaliy takliflarni ilgari surish maqsadga muvofiqdir:

1. Xizmat ko‘rsatish korxonalarining faoliyat xususiyatlaridan kelib chiqib, hisob siyosatini aniq va asosli shakllantirish hamda unda daromadlarni e’tirof etish, xarajatlarni guruhlash va xizmat tannarxini aniqlash tartibini batafsil belgilash zarur.
2. Uzoq muddatli shartnomalar asosida ko‘rsatiladigan xizmatlar bo‘yicha daromadlarni bosqichma-bosqich e’tirof etish mexanizmini takomillashtirish hamda oldindan olingan to‘lovlarni majburiyat sifatida to‘g‘ri aks ettirish tizimini mustahkamlash lozim.
3. Xarajatlarni doimiy va o‘zgaruvchan turlarga ajratish, xizmat tannarxini mehnat-soat yoki xizmat hajmi asosida aniqlash usullarini joriy etish orqali rentabellik ko‘rsatkichlarini aniq hisoblashni ta’minlash maqsadga muvofiqdir.
4. Buxgalteriya hisobini avtomatlashtirish, zamonaviy dasturiy mahsulotlardan foydalanish hamda elektron hujjat aylanish tizimini keng joriy etish orqali hisob jarayonining aniqligi va tezkorligini oshirish lozim.
5. Ichki nazorat va ichki audit tizimini kuchaytirish, moliyaviy operatsiyalar ustidan muntazam monitoring o‘rnatish hamda xatolik va kamchiliklarning oldini olish mexanizmlarini takomillashtirish zarur.

Taraqqiyot spektri

6. Xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga moslashish jarayonini jadallashtirish, buxgalter kadrlarining malakasini oshirish va zamonaviy hisob metodologiyasini o‘qitish bo‘yicha tizimli chora-tadbirlarni amalga oshirish muhimdir.
7. Raqamli to‘lovlar va onlayn xizmatlar hajmi ortib borayotganini inobatga olib, real vaqt rejimida daromadlarni nazorat qilish va soliq bazasini aniqlash tizimini takomillashtirish zarur.

Mazkur takliflarning izchil amalga oshirilishi xizmat ko‘rsatish korxonalarida buxgalteriya hisobining shaffofligini oshirish, moliyaviy natijalarni ishonchli shakllantirish hamda korxonalarning iqtisodiy barqarorligini ta’minlashga xizmat qiladi.

Manbalar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi. (2020). **O‘zbekiston Respublikasining “Buxgalteriya hisobi to‘g‘risida”gi Qonuni** (yangi tahrir). Toshkent.
2. O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi. (2021). **O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi.** Toshkent.
3. O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. (2023–2025). Xizmat ko‘rsatish sohasi va moliyaviy hisobotlar bo‘yicha rasmiy tahliliy ma’lumotlar.
4. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. (2023–2025). Xizmatlar sohasi bo‘yicha rasmiy statistik to‘plamlar.
5. International Accounting Standards Board (IASB). (2023**). International Financial Reporting Standards (IFRS).** London.
6. Kieso, D. E., Weygandt, J. J., & Warfield, T. D. (2022). Intermediate Accounting. Wiley.
7. Atrill, P., & McLaney, E. (2021). Accounting and Finance for Non-Specialists. Pearson Education.
8. Drury, C. (2018). Management and Cost Accounting. Cengage Learning.
9. Horngren, C. T., Datar, S. M., & Rajan, M. V. (2019). Cost Accounting: A Managerial Emphasis. Pearson.
10. OECD. (2022). Digital Transformation and the Future of Accounting. Paris: OECD Publishing.

Taraqqiyot spektri